SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1594

av Azadeh Rojhan (S)

Starkare möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga om Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter om ett individuellt klagomålsförfarande och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka barns faktiska möjligheter att utkräva sina rättigheter genom att gå vidare med relevanta förslag i betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40), särskilt avseende oberoende barnombud, tillgängliga klagomålsvägar och stöd till barn i utsatta situationer, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Barns rättigheter får inte stanna vid principer och lagstiftning. De måste också kunna göras gällande i praktiken. Ett barn som upplever att dess rättigheter har kränkts måste ha verkliga möjligheter att få sin sak prövad, bli lyssnat på och få det stöd som situationen kräver. Sedan den 1 januari 2020 är FN konvention om barnets rättigheter svensk lag. Det var ett betydelsefullt steg för att stärka barns ställning i samhället. Men

att rättigheterna är lagstadgade innebär inte automatiskt att alla barn har möjlighet att utkräva dem.

Barn befinner sig ofta i en särskilt utsatt ställning i förhållande till myndigheter och andra vuxna. De är i många situationer beroende av att vårdnadshavare eller andra vuxna företräder deras intressen, förmedlar information och hjälper dem att föra sin talan. För barn som saknar sådant stöd, eller vars rättigheter kränks av just de vuxna som förväntas företräda dem, kan hindren vara särskilt stora.

Utredningen Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) identifierar flera brister i barns möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Utredningen visar bland annat på behovet av bättre information, tillgängligare klagomålsvägar och ett mer ändamålsenligt stöd till barn som har svårt att själva tillvarata sina intressen.

En central slutsats är att Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen. Protokollet innebär att enskilda barn, under vissa förutsättningar och efter att nationella rättsmedel har uttömts, kan få påstådda kränkningar av sina rättigheter prövade av FN barnrättskommitté. Sverige har tidigare ratificerat barnkonventionens två första tilläggsprotokoll, men ännu inte det tredje. En ratificering skulle innebära ytterligare en möjlighet till internationell granskning och kunna bidra till att utveckla kunskapen om och tillämpningen av barnkonventionen i Sverige.

Det är samtidigt viktigt att understryka att ett internationellt klagomålsförfarande inte kan ersätta ett fungerande nationellt rättsskydd. Barn måste i första hand ha tillgång till effektiva och begripliga vägar att få sina rättigheter tillgodosedda inom Sverige. Därför är även utredningens förslag om att stärka barns tillgång till stöd och vägledning angelägna. Särskilt betydelsefullt är förslaget om att staten ska bidra till etableringen av barnrättsbyråer inom civilsamhällets organisationer, med verksamhet som erbjuder oberoende barnombud.

Ett oberoende barnombud kan ge stöd åt barn som saknar vuxna som förmår eller vill tillvarata deras rättigheter. Genom att utgå från barnets egna behov och erfarenheter kan ombudet bidra till att barnet får information, blir lyssnat på och får hjälp i kontakten med ansvariga myndigheter. Det är särskilt betydelsefullt för barn som befinner sig i samhällsvård, lever i utsatta familjeförhållanden eller av andra skäl har begränsade möjligheter att själva föra sin talan. Tillgången till sådant stöd bör inte vara beroende av var i landet ett barn bor eller vilka resurser som finns i den lokala

civilsamhällesorganisationen. Statens ansvar för likvärdiga förutsättningar behöver därför vara en utgångspunkt vid utformningen av stödinsatserna.

Det finns också behov av att göra det enklare för barn att förstå vilka rättigheter de har, vart de kan vända sig med klagomål och hur de kan få stöd. Informationen måste vara tillgänglig och anpassad efter barns olika åldrar, behov och förutsättningar. Kommuner, regioner och statliga myndigheter har här ett särskilt ansvar. Under senare år har ytterligare arbete bedrivits för att stärka barns rättsliga ställning, bland annat inom det familjerättsliga området. Betänkandet Lyssna på barnet! (SOU 2026:66) innehåller förslag om att stärka barns möjligheter att komma till tals och få rättsligt stöd i mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta arbete är betydelsefullt, men undanröjer inte behovet av bredare åtgärder för att stärka barns möjligheter att utkräva sina rättigheter inom andra delar av samhället.

Det har nu gått flera år sedan SOU 2023:40 överlämnades till regeringen. Utredningen innehåller ett omfattande underlag med konkreta förslag för att stärka barns rättsliga ställning. Det är angeläget att dessa frågor inte stannar i fortsatt beredning utan leder till åtgärder som får betydelse i barns vardag. Barnkonventionens genomslag måste ytterst mätas i vilken utsträckning barn faktiskt får sina rättigheter tillgodosedda. Ett barn som saknar stöd från vuxenvärlden ska inte också behöva sakna möjlighet att få samhällets hjälp och skydd. Sverige bör därför ratificera barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll och gå vidare med åtgärder som stärker barns tillgång till oberoende stöd, information och fungerande klagomålsvägar. Rätten att bli hörd och få sina rättigheter prövade måste vara en verklig möjlighet för varje barn.

Azadeh Rojhan (S)